

A görög Herodotosz, „a történettudomány atyja”, i. e. 450-ben kelt egyiptomi útleírásában megemlíti, hogy „a Nílimon van egy felirat, ami arról számol be, hogy mennyi retket, hagymát, fokhagymát fogyasztottak az építéssel dolgozó munkások”. Tudatában voltak-e annak, hogy ezzel egészségüket őrzik? H. Bottcher német orvostörténész szerint — igen. S ez nemcsak az ő álláspontja. Nem lehet véletlen, hogy Dél-Ázsia mindmáig legkedveltebb gyógyszerei, illetve élelmiszerei között is megtaláljuk ugyanazeket. Ha nem szerepelnének az étrenden, az itt dúló számos egzotikus fertőző betegség sokkal több áldozatot szedne a lakosság köréből. Csak napjainkban mutatták ki azonban, hogy a fokhagyma allicin, a retkek pedig rafanin nevű antibiotikumot tartalmaz. Mellesleg nálunk ma is gyógyírként rakja a nép a hagymát a gennyes kelevényekre.

Foglalkoznunk kell itt azzal a különös, sőt ijesztő jelenséggel, amelyet az orvostörténelem finoman fogalmaz a „szennypatika”, néven, durvábban, de Régöly-Mérey szerint valójában találozban fogalmazva „ganajpatika” néven tart számon. Ide sorolható „receptekről” az időszámításunk előtti harmadik és második évezredből is van tudomásunk. A legtöbb ilyen leírás az egyiptomi papiruszokozom maradt fenn, de a babiloni és sumir agyagtáblák és a zsidó, indiai, kínai és az amerikai prekolumbián kultúra emlékeiben is megőrződött jó néhány. Virágozott a szennypatika a görög-római civilizáció idején, átmentőülött a középkorba, az új, sőt a legújabb korba, voltaképp a múlt század végéig, amikor is például a canis merda (a kutya ürüléke) megtalálható volt még az európai patikáiban is.

A ganajpatika receptjeinek legfőbb alapanyagai: az emberi és az állati ürülék, vizelet, vér, állati belsőségek, esetenként az ezek elégetéséből keletkezett hamu, továbbá különféle rothadó gyümölcsök, növények, korhadó fák, magvak, gyanták, föld és iszapfészek stb. Megjegyezzük, hogy az ember belein kersztül napi 60 trillió élő vagy holt mikroba ül ki a szervezetből. A talaj sok ezerféle sugárgombát és meghatározhatatlan tomegű talajbakteriumot tartalmaz. Tudnivaló, hogy mimuyának neveztek a perzsák azt a gyantából készült anyagot, melynek segítségével a holttesteket igyekeztek megóvni az enyészettől — innen a múmia elnevezés.

A szennypatika különböző alkotóelemeit összekeverték, azután „érelődni” hagyták. (Ma úgy mondjuk: fermentálódásnak, enzimhatásnak tették ki.) Pontosabban az antibiózis törvényszerűségeit hagyták érvényesülni, amelyek következtében antibiotikumok keletkeztek. Az ilyen elborzasztó módszerekkel előállított készítmények azonban belsőleg vagy külsőleg alkalmazva nemegyszer valóban gyógyítólag is hathattak, miközben ártalmak is okozhattak. A kutya ürüléke például, ha kutyaférget (*Echinococcus*) tartalmazott, életveszélyes fertőzést idézhetett elő az amúgy is beteg páciensnél. Nagyjából másfél ezer éve használják azonban sokszor jó eredménnyel a bőrgennyes fertőzés ellen a penészes búzakenyeret.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a természetes úton keletkező antibiotikumok Földünk élővilágának létfontosságú őrői. Gondoljuk el, mi lenne, ha a földre, a vízbe kerülő millió, milliárdnyi bomló tetem mikrobái antibiózis híján szabadon szaporodhatnának?! Az antibiózis érvényesülési kora újabb ismereteink szerint sokkal tágabb, mint azt felfedezői feltételezték. Nemcsak a penészgombák és más alacsonyrendű növények termelnek baktériumellenes anyagokat! Az emberi könny egyetlen cseppje rövid idő alatt számtalan mikroba-fajt elpusztít. Hasonló hatású a nyál, a vér stb. A súlyos fertőzések áttesett betegnél 200—250 g. friss vér átömlesztésével sokszor bámulatosan gyors javulást lehet elérni — szintén az antibiotikus hatás következtében.

E sorok írója a szalicil-félékről publikált dolgozatában jelezte, hogy a gennyesen fertőzött, gyulladásos fejbőrű gyermekeket friss fűzfa (*Salix*) lombbal gyógyítják a Szamos menti falusiak. A gyógyhatást a szalicilsavnak tulajdonítottam. Onkritikaként mondhatom el most, hogy nagyobb szerepe lehet ebben az antibiotikus hatásnak. Nemrégén szerezhettem tudomást arról, hogy a kínaiak sok ezer éve fűzavesszővel illesztik össze a nyílt töréseket. Számos, régóta használt gyógynövény, gyümölcs, a már említetteknek kívül például a toma, a cukorrépa, a paradicsom, a saláták összemoszolt növényi zöldje, a fenyő, aztán az őszibarack virága stb., egészségvédő hatása az ezekben keletkezett antibiotikumoknak köszönhető. Az egyiptomi nők által széptőszerként használt mirrhő. Európában az olíva-olaj. Amerikában a Peru-balsam nem véletlenül lett a pappá szentelés, az uralkodóvá avatás szertartásának a kellékévé — mindezek valójában büvös erejű bőrgyógyászati szerek is. A zsidó Mesiákh szó, amelyből a messiás szó származik, fölként személyt jelent, vagyis olyanvalakit, aki erős, egészséges, védett, tehát vezetőnek alkalmas személyiség.

Térjünk azonban vissza a mi időkbe. S.A. Waksman talajbiológus 1944-ben egy földben élő sugárgombából elkülönítette a streptomycint (1952-ben kapta meg a Nobel-díjat), ami leginkább bacillusok ellen hatékony, így az egyik leghatásosabb elenszere például a tétbéccnek. Ezt a különböző antibiotikumok sorozatos felfedezése és előállítására követte.

Jelenleg több mint ezer antibiotikumot ismerünk, ám toxikus (mérgező) mellékhatásuk miatt (halló- és látóidegsérülést, allergiát, vese- és májártalmakat, gombás fertőzéseket stb. idéznek elő) javarészükel egyelőre nincs mit kezdenünk. Alig két tucatnyit alkalmazunk a gyógyászatban. Egyesek úgy vélik, hogy a rák gyógyításában is jelentős szerep vár ezekre a szerekre. Van ugyanis olyan antibiotikum, amelynek sejtosztódását gátló (citostaticus), tehát daganatellenes hatása van. Az első ilyen készítményt már előállították a japánok Mitomicin néven.

Dr. SZILÁGYI ISTVÁN

CONSTANTIN BRĂILOIU

(1893—1958)

Halálának negyedszázados évfordulóján fordul érdeklődésünk a zenei világ egyik kiemelkedő alakja felé.

7. Már alapos zenei neveltetése alkalmassá tette arra a sokoldalú tevékenységre, melyet mindvégig kifejtett. Hét esztendőn át készült fel muzsikusi teendőire Bukarestben, s ugyanannyi éven át mélyítette el ismereteit jelentős külföldi fórumokon — Bécsben, Párizsban, Lausanne-ban. Ilyen előkészületek után lép a román, s szinte ezzel egyidőben a nemzetközi zenei élet színterére. Ala-

pítótagként szorgoskodik Enescuval és másokkal együtt a Román Zenészerzők Társasága megalakításán, amikor pedig ez létrejön, titkáraként intézi ügyes-bajos dolgait több mint két évtizeden át. Közben néhány zenei intézmény vezetőségi tagjaként is irányító szerepet vállal (Opera, Carmen kórus stb.). Az első világháború kitorrésekor már felvértezte magát minden hozzáférhető ismeretanyaggal, országos jelentőségű tevékenysége azonban csak 1920-ban kezdődik.

2. Nem közismert, de zeneszerzőként is nyilvántartja a szakirodalom. Kezdetben a román, francia, arab költészet forrásaiból merítve ír dalokat, zongoradarabokat (ez utóbbiak között gyermekeknek szántakat is). Ebben a szakaszban néhány kamarazene művel is jelentkezik (1911–1916). Második zeneszerzői alkotóperiódusában egyrészt a népzenevel való megismerkedése érezhető (e forrásból merítve ír műveket énekhangra és zongorára), másrészt Anton Pannak A szerelem kórháza avagy a vágy dalosa című ciklusából harmonizál még néhány darabot. Ebben az időszakban (1926–1942) megkezdik az iskolai és az iskolán kívüli zenei nevelést elősegítő kórusműveinek egész sora.

3. A zenei nevelés iránti felelőssége készteti arra, hogy (Ion Croitoroval) tankönyveket szerkesszen a középfokú oktatás számára (I–IV. osztály, 1935–1938), hogy zenei öbcédt állítson össze kezdők számára, zenei tanterveket, tananyagbeosztásokat bíráljon, lásson el megjegyzésekkel.

Kiveszi részét a gyakorlati zenei nevelő munkából is: zenetörténetet tanít a bukaresti főiskolán húsz éven át, népzénet pedig több mint egy évtizeden át.

4. Fordítóként V.G. Solly Aleador című drámáját ülteti át román nyelvre, hogy ezzel lehetővé tegye kortárs számára az opera megírását (1928). E minőségében köszönheti neki a román zenetudomány, hogy korán megismerhette Bartóknak a román népdalról és népzénekről alkotott felfogását; Brăiloiu nemcsak lefordítja az ide vonatkozó anyagot, hanem közzé is teszi, sőt összeállítja s megjelenteti a Bartók-irodalom első szöveggyűjteményét. (Serieri mărunte despre muzica populară românească, 1937).

5. Szenvédelyes kritikusként követi figyelemmel a fővárosi zenei életet, 1911 és 1940 között számos írást lát napvilágot nagy példányszámban megjelenő időszakai sajtótermékekben (Adevărul, Dimineața, Universul, Rampa) szimfonikus és kamarazene hangversenyekről, operaelőadásokról, szerzőkről, egy-egy szokatlanabb, de közérdekű zenei kérdéssről (pl. könyvészet, külföldi sajtóvélemények a román zeneművészetről). Jelen van a szakfolyóiratokban is, az 1920-as években megjelenő Muzica-tól a Schweizerische Musikerziehungig. Amint szükségesnek látja, memóriumot fogalmaz a fővárosi szimfonikus együttes érdekében (1929). Vissza-visszatérő témája a román zeneszerzés, illetőleg George Enescu. Néhány meglepő hangú, Bartókról szóló írás szerzőjeként is tiszteljük.

Gondoskodik arról, hogy a román zenei élet eredményeit a külföld is megismerje: 1911 és 1948 között írásk hosszú sorával jelentkezik az osztrák, svájci és francia sajtóban. Jobbára az ottani lapokban számol be külföldi zenei élményeiről is.

6. Legjelentősebb zenei tevékenységét a népzene-tudomány (újabb elnevezéssel: etnomuzikológia) terén fejti ki. Alapító- és vezetőségi tagja a Román Zeneszerzők Társasága népzenei archívumának (1928–1943), majd a genínekné (1944–1958); előadója a párizsi népzenei kutató központnak (Musée de l'Homme), valamint az egyetem mellett működő Zenetudományi Intézetnek (1951–1958). Korszerű módszerrel gyűjti a román, majd pedig az egyetemes népzénet, eredményeit népszerűsíti hazai (Bukarest, Arad, Temesvár, Iași stb.) és külföldi (Prága, Pozsony, Budapest, Párizs, Bern, Lausanne) fórumokon. Több ezerre tehető az általa majdnem 300 faluból gyűjtött román népzenedarabok száma; s a lemezen kiadott egyetemes népzenei daloké és táncoké meghaladja a másfélezret. Tapasztalatait, eredményeit tanulmányok egész sorában, angol, német, francia, magyar lexikográfiai címszavakban teszi közzé. Messze vezetne egy megközelítőleg is teljes jegyzék, de még e rövid évfordulós megemlékezés-

ben is jelezni kell néhány alapvetően fontos címet, mint például: A dráguși sirató (1932), Betlehemi játékok Tirgu Jiulban (1936), Avasi siratók (1938), Lakodalom Peleagon (1938), Lakodalom a Szamos völgyében (1940), Egy román balladáról (A báránka, 1946), A román népzene ritmus-rendszere (1948), Az akszak-ritmus (1951), Egy orosz dallamról (1953), A gyermekdalok ritmikája (1954) Etnomuzikológia (1958), Mai zenetudomány – mai etnomuzikológia (1958). Ezekben az új információs anyag közlése mellett kiegészít, helyesbít korábbi téziseket, feltételezéseket. Módszerének átfogó és tudományos voltát értékelve írhatta róla Bartók (már 1936-ban!): „Brăiloiu nemcsak a románoknak legkiválóbb zenefolklor-kutatója, hanem európai viszonylatban is a legjobbak közé tartozik”.

7. Mindezt kiegészíti néhány zenetörténeti írása. Ezek közül kiemelkedik a Zeneszerzők Társaságának első évtizedét bemutató dolgozata (1931) négy francia zeneszerzőről – Fauréről, Duparéről, Debussyról és Ravelről – szóló tanulmánya, a nemzeti iskolák törekvéseit és eredményeit népszerűsítő, s a Bartók-emlékkötetben közölt, Debussy műveiben jelentkező pentatóniát tanulmányozó írása (1956). Utolsó ide sorolható közlése, amely a dokumentumokat megelőző zenei élet alakulását mutatja be, halála után, 1963-ban jelent meg nyomtatásban.

8. Tegyük még hozzá a fentiekhez azt a gondosságot, mellyel néhány elődjének (G. Fira, D.G. Kirac, 1928–1943) gyűjtését, illetőleg népdalfeldolgozásait rendezte sajtó alá. Kiterjedt a figyelme az irodalmi-zenei levelezés közzétételére is (Al. Vlahuță-Kiriác, 1935).

Brăiloiu gazdag életművének egyik része még életében ismertté vált. Hagyatékának feldolgozása folyamatban van; ezt lényegesen előmozdítja a nevével viselő zenei osztály. Halála után közvetlenül Párizsban napvilágot látott munkásságának könyvszerzője André Schaeffer jóvoltából (1959). Hazai viszonylatban számos tanulmányíró (Tiberiu Alexandru, Emilia Comișel, Gheorghe Ciobanu, Gheorghe Firca, Nicolae Rădulescu) elemezte tevékenységének egy-egy oldalát. Bartókkal folytatott levelezését hazai szakemberek először magyar nyelven közzé tették. Emilia Comișel buzgalkodása révén eddig öt (két nyelvű) kötetben jelentek meg írásai, tanulmányai (Opere – Oeuvres, 1967, 1981). Nagy kár, hogy az amerikai Bartók-archívum által megjelentetett Bartók-köteteket nem Brăiloiu rendezhette sajtó alá – ebben a vállalkozásában korai halála akadályozta meg. Reméljük, hogy előbb-utóbb közkinccsé válik gazdag népzenei gyűjtése is – hozzá méltó kiadásban.

BENKŐ ANDRÁS

Újítsák meg előfizetésüket
a MŰVELŐDÉSRE!

Világ proletárjai, egyesüljetek!

MŰVELŐDÉS

A Megéneklünk, Románia
Országos Fesztivál folyóirata

XXXVI. évfolyam
1983. 9.
szeptember

Szerkesztőség
71341 București 33
Casa Scintei c.p. 4102
Telefon 17 28 55
17 60 10/2269, 2140

Előfizetések a postahivataloknál

Folyóiratunk lapárusoknál a következő városokban kapható: Arad, Brassó, Bukarest, Csíkszereda, Déva, Kézdivásárhely, Kolozsvár-Napoca, Kovászna, Marosvásárhely, Máramarossziget, Nagybánya, Nagykároly, Nagyvárad, Petrozsény, Resica, Sepsiszentgyörgy, Szatmár, Szeben, Székelyudvarhely, Torda, Temesvár, Zilah

Megrendelhető utánvétell Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson

Külföldi olvasóink figyelmébe!
A Művelődésre előfizetéseket elfogad az ILEXIM Departamentul Export-Import presă P.O. Box: 136—137 Telex: 11226 București, str. 13 Decembrie nr. 8

Taxele Poștale achitate conform a-probării D.G.P.Te.nr. 137/4474/1981.

NYOMDA:
Combinatul Poligrafic
„Casa Scintei”,
București,
Piața Scintei nr. 1.

TARTALOM

Gáll János Kultúra és politika	1
Néprajz • népművészet • népi alkotók	
Virgil Savonea Mérlegen a tapasztalat	4
Béres Katalin Lövetei szedetttes, homoródalmási szék	6
Nagy László Mihály Mindig a legegyszerűbbet	9
Olga Micu A Hurezi Kakas	10
Illyefalvi Kádár Gyula Népművészet az óvodában	12
Dr. Kós Károly Vámszer Géza néprajzi grafikái	14
Horváth Arany Helyzetkép Kászonalitzből	19
Fehérvári László Zenei döntők Kolozsváron	23
Kónya László Élő néphagyomány Szamoskrassóban	25
(-s -n) A barátság fesztiválja	27
Pillich László Dilemmák őrsekváltás közben	29
Szamosi József Filmklub Marosvásárhelyen	31
FESTIVÁLKRÓNIKA	33
KÖNYVTÁR	
Á. Kovács Sándor Kilátó	35
A romániai magyar könyvkiadás bibliográfiája 1982. Összeállította Balogh József	36
FIGYELŐ	41
ENCIKLOPÉDIA	
Dr. Szilágyi István Antibiotikumok kora	42
Benkő András Constantin Brăiloiu (1893—1958)	43
Darabont József Vándorló könyv 1847-ből	45
NAPTÁR	47
Tudományos arcképcsarnok	
Benke V. János Horváth Endre	III
KIKÁPCSOLODÁS	IV
A címlapon Nagy Imre fametszete	

Ne feledje el megújítani előfizetését
a MŰVELŐDÉSRE!